

TÜRKİYE'DE KÖMÜR YATIRIMLARINDA İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

Dr. Akif PAMUK

Yöntem

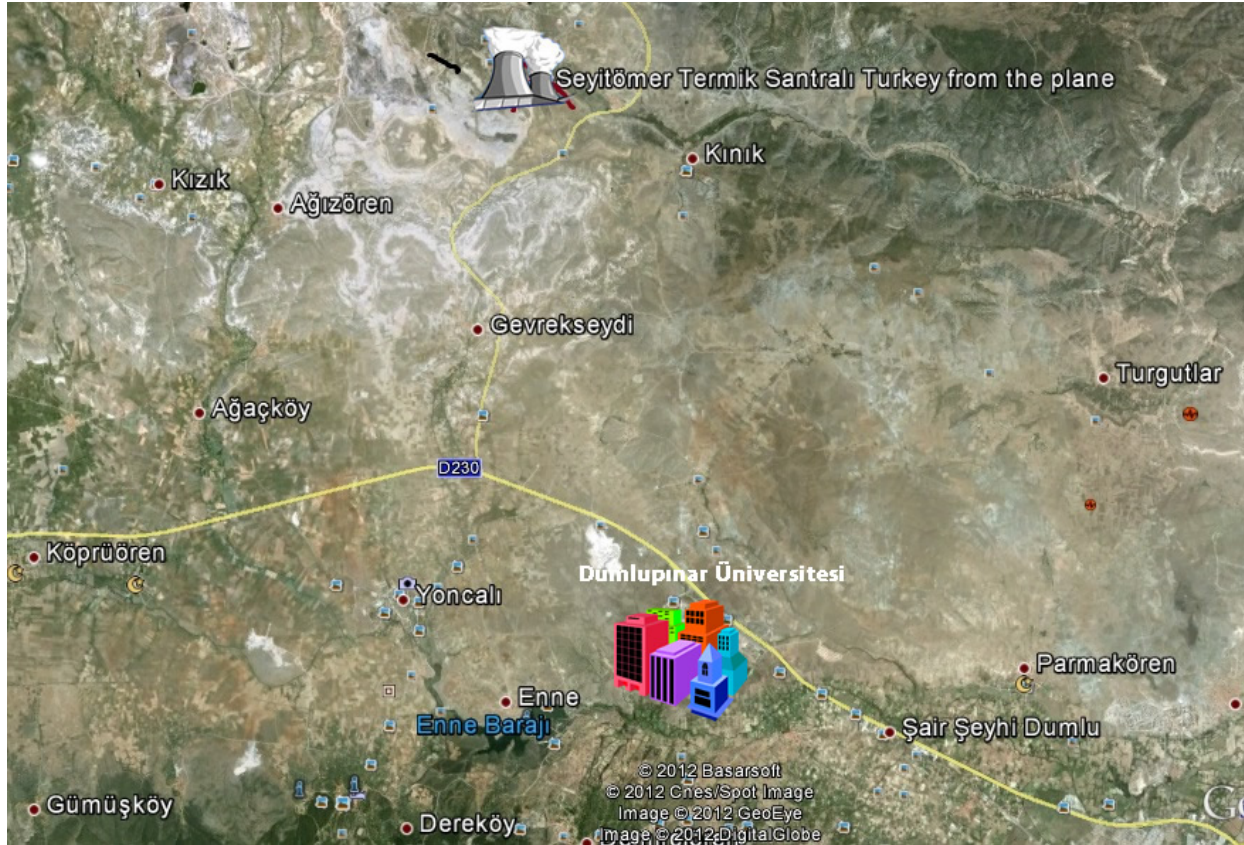
- ▶ Nitel araştırma deseni

Veri Toplama Aracı

- ▶ Görüşme/Odak Grup Görüşme
- ▶ Gözlem
- ▶ Doküman İnceleme

Neden Seyitömer, İzmir, Çanakkale, İskenderun?

Seyitömer

İzmir- Aliğa

Çanakkale - Çan

İskenderun

Çalışma Grubu

- ▶ Kütahya: Arslanlı, Seyitömer, Elmacık, Kınık, Kızık, Ağızören, Seydiköy, Ayvalı, Boçcuk köyleri.
- ▶ 11 kadın ve 21 erkek.
- ▶ İzmir: Ilıpınar Köyü, Kozbeyli Köyü , Foça, Yenifoça, Horozgediği Köyü.
- ▶ 4 kadın ve 13 erkek.
- ▶ Çanakkale: Durali Köyü, Yayaköy, Hurmaköy, Dereköy, Kulfal Köyü, Bayramiç Köyü ve Çan ilçesi.
- ▶ 6 kadın, 28 erkek.
- ▶ İskenderun: İskenderun merkez, Sarıseki Mahallesi, Arsuz.
- ▶ 6 kadın, 13 erkek.

Seyitömer

- ▶ 4 üniteden oluşmaktadır. Aralık 1968 ve Şubat 1969 yıllarında I., II. ve III. Ünite, 1984- 1989 yılında da IV. ünite oluşturulmuştur.

Mülkiyet ve Barınma Hakkı

- ▶ En büyük sorun istimlak meselesi.
- ▶ **Ömer:** İnsanların toprak kaybı var. İşletme vatandaşın toprağını alıyor, zararına çoğu. yani kamulaştırmada istimlak bedelinde hiçbir zaman o toprağın gerçek değeri verilmiyor. Ama şöyle oluyor devlet müesseseleri toprağını alıyor ama seni de işe alıyor çocuğunu işe alıyor damadını işe alıyor vb.
- ▶ 1972'den sonra toplu pazarlığa oturduk. İstimlak olan köylerde istimlakın durumuna göre %30 mesela işveren 100 tane işçi alırsa otuz tane istimlaktan ötürü istimlak olan köyden alacak otuz da bizden alacak diye anlaştık. O zaman Seyitömer'den kaç bin metre kare toprak alındıysa ona göre Seyitömere 10 kişi, Aslanlı'ya 5 kişi, Kükürt'e üç kişi böyle böyle alınan işçiyi taksim ediyorduk biz o zaman.

- Şimdi kamulaştırma noktasında tabi bir mağduriyet doğuyor. Kamulaştırma yapılırken ben evimi, işte köylü olarak ahırımı, samanlığımı gel de ben sana bunu satayım demiyorum. Devlet olarak sen beni zorluyorsun. Zorluyorsun ama benim sadece o çürük binamı kamulaştırma olacak diye benim yıllardır tamirat yapamadığım binamı eski bina değerinde alıyorsun.

- Komisyon kuruyor. Komisyon kurup, geliyor ve senin tarlanı adam diyor bu fiyat. Adına anlaşma koymuş, anlaşmalı alıyorum diyor. Anlaşmalı istimlak ediyorum diyor belki kamuoyuna. Devlet diyor ki biz anlaşmalı olarak aldık fiyat koymuş diyor ki ben 2005'de zannedersen veya 2006'larda Aslanlı köyünde bir tarlamızı kamulaştırmaya girdi 70 kuruş metresi. Afedersiniz sigara o zaman üç lira idi. 6 m. toprak vercem, bir paket sigara alacağım. Kıyasla artık 70 kuruş anlaşmalı istimlak yapıyor. Kabul ediyorsan 70 kuruşu kabul ediyorsun, kabul etmiyorsan o zaman mahkemeye gideceksin. Benim tarlam, dedemin tarlası halalarım var. İşte babam var. Babam ölmüş. Biz beş kardeşiz. Benim oradaki hissem cüzi bir rakam. Ben bunu kaldırıp mahkemeye versem oradan alacağım para zaten mahkemeye gidecek, avukat parasına yetmeyecek.

- **Behiye:** Valla köyün kalkma gibi bir durumu yok, keşke kalksa biz kalkmasını istiyoruz. Neden kalksın istiyoruz, çünkü uyuyamıyoruz biz gece. **Neden?** İş makinelerinin sesinden. Çıkardığı sesler aşırı derecede rahatsız ediyor. Gece uyuyamadı kalktı şikayete gitti. **Peki ne demişler orada?** Alışacaksınız demişler ne diyecekler. Daha da yakına gelecekler. Burnumuzun dibine gelecekler dinamit de atıyorlar. **Dinamit kullanınca evlerde çatlak oluyor mu?** Çoğunda var. Bana bakma ben evimi yeni yaptım ama biraz daha yakına gelse benim evimi de etkileyecek. **Çünkü yol üzeri bazen şuradan bir otobüs geçerken bile ev titriyor gibi geliyor.** Biraz daha yakına gelse daha kötü olacak. O makinenin çalıştığı yer normalde tepeydi. O tepeyi 15-20 günde erittiler, nasıl yaptılar bilmiyorum. İnsan bakınca üzülüyor, gözünün önünde. Topraklar eriyip gidiyor. **Birde topraklar şekil değiştiriyor her yer sizin çocukken oynadığınız yer bambaşka bir yer oluyor.** Bu köy bir de daha önceden başka bir yerden kalkmış buraya gelmiş. Şimdi buradan kalksın nereye gitsin toprağı yok ki zaten şurası Kınık köyü nereye gidecek, yer yok ki.

Arslanlı

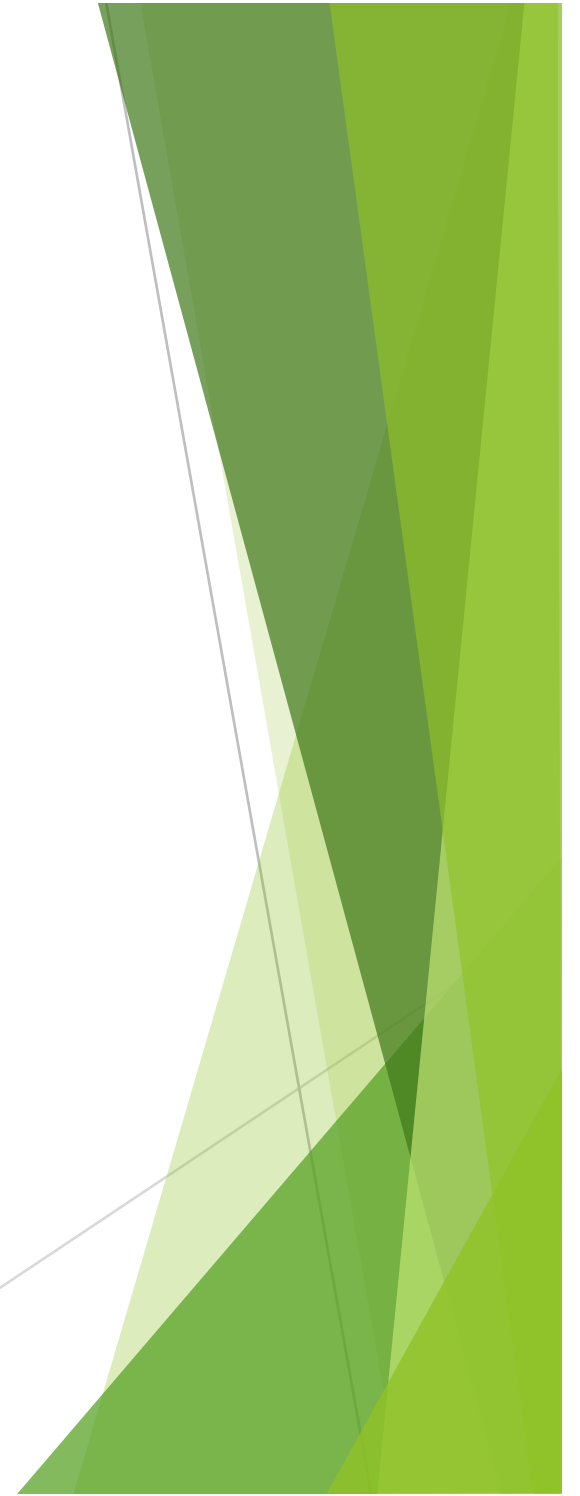

Dereköy- Çanakkale

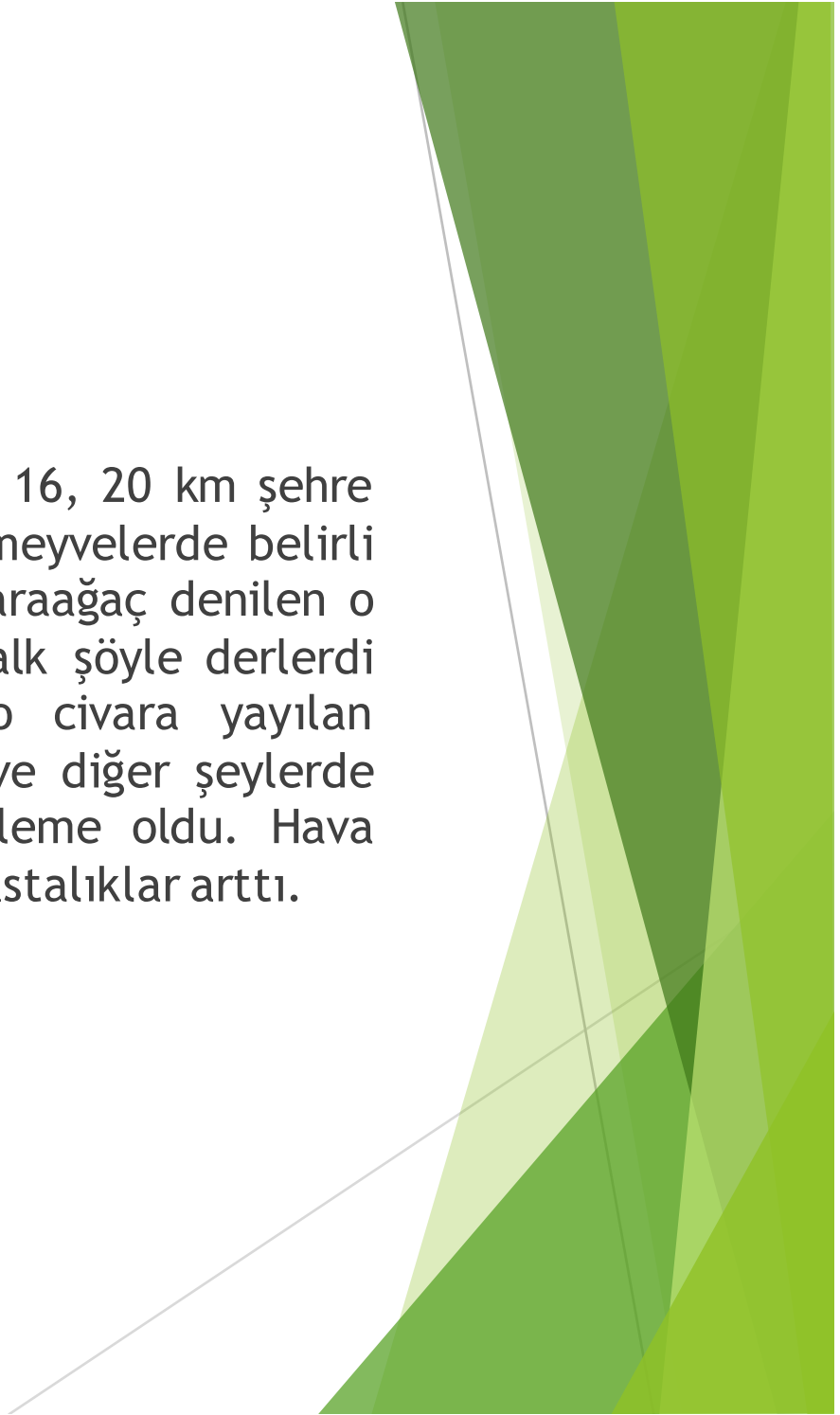

- ▶ **Kişi 1:** Kurfa, Karlı, İlyasa, Yaya, Turali köylerin kalkması lazım. Birinci tarla istimlaklı şu karşısu. Mezarlığının yanındaki. Hemen şurası bak şurası ekili bak buğdey tarlası istimlaklı, şu an tekayide ama bize icarlen satıyorlar.
- ▶ **Kişi 2:** Kendi tarlasını. Gönüllü vermedik, zorla aldı. şu an ben kullanmıyom dedi. Yıllık bana dönümüne 40 tl yatırcaksın, ekceksin dedi.

- ▶ **R:** Peki bu termiğin kuruluşunda size bir Şey söylediler mi arazilerinizi filan alırken?
- ▶ **Kişi 1:** Kurulcak ister verin ister vermeyin arazilerinizi dediler, Şimdi vermezseniz bu fiyattan devlet gelecek istimlicek arazileri dediler.
- ▶ **R:** Bi nevi mecbur kaldınız yani.
- ▶ **Kişi 1:** Yani verdik herkes vermiş oldu biz de verdik.

Tarım ve Hayvancılık

- **Behiye:** Sebze meyveyi yapan yapıyor ama mesela işletmeden, santralden gelen suyla suluyorlar. Bizim bir sene bütün sebzelerimiz öldü. Gönderdikleri su yağlı su. İş makinelerinin atık suyu gibi bir şey yani. Yağ süzmüş sebzelerin üzerine hepsi ölmüşler. Onları koparttık tekrar diktik. **İşletme suyu gönderiyor derken suyunuz işletmeden mi geliyor?** İşletmenin içinden geliyor su. Kaynak orada içeride , su içeriden geliyor.

-
-
- ▶ **Hasan:** O bölgede biraz mesafe vardı 16, 20 km şehre ama gürültü kirliliği duman etkiledi, meyvelerde belirli ağaçlarda kurumalar oldu. Bilhassa Karaağaç denilen o cins ağaçlar diğer ağaçlar kurudu. Halk şöyle derlerdi işte bu Seyitömer'in dumanından o civara yayılan zehirden kurudu derlerdi. Ekinlerde ve diğer şeylerde bir gerileme oldu ağaçlarda bir gerileme oldu. Hava kirliliği oldu. Köylerde ölüm vakaları hastalıklar arttı.

- **İbrahim:** İşletme geldiğinde tarlaları falan işte icra edenler komşular ilerliyor 3-5 kuruş için. mesela bizim Kavakderesi' nde bizim vişneliğimiz vardı işletme gelmeden tırların hepsini İstanbul' a gönderiyordum. İşletme geldikten sonra çiftçilik öldü, tarım öldü. Şimdi var mıdır sence orada bir şey. Hiçbir şey yoktur. Diken vardır. Yaşayan bir yeri öldürmek yani. Diyorum ya İstanbul'dan tırlarla sebze meyve giderdi. Kayatuzunun olduğu yer. Orada da bahçe yapıyorduk sağlı sollu. Nerede insan orada canlılık vardır.

- ▶ **A:** Tarım bitti o zaman?
- ▶ **Sefa:** Tabii canım çok zararı var ya. Bizim o vişneliklerde var ya, kamyon kamyon vişne çıkardı. Bizim çocukluğumuzda.
- ▶ **A:** Şimdi yok mu?
- ▶ **Sefa:** Ooo, kalmadı hiçbir şey. Külün çok aşırı bir zararı var yani.

- **Ayhan:** Araziler tamamen verimsiz hale geldi. Baca gazı ile atılan yakın havaledeki köylere hatta Yoncalı'ya dahi bu dumanın, tozun etkisi oldu, orada verimliliği öldürdü. Tabii bunlar, yine ben her zaman diyorum duyarsızlıktan kaynaklanan, taleplerin karşılanmaması, maliyetlerin yüksek gerekçesi ile yapılmamış işlemler. Hani bunlar yapılmış olsaydı, o bölgelerde kesinlikle şey olmazdı, ekolojik dengeye zarar veren unsurlar olmazdı.

Kıvık

Kınık

Boçcuk

Horozgediği- İzmir

- ▶ **R:** Sadece şey mi ekiyorsunuz, buğday falan? Başka bir şey var mı? Zeytin?
- ▶ **E 1:** Buğday, zeytinler kuruyor abi ya, Şu zeytinlerden kaç çuval zeytin toplanırdı, şu an zeytin çıkmıyor.
- ▶ **R:** Ağaçlar kuruyor,
- ▶ **E 1:** Ağaçlar kuruyor, bakma evellki gün yağmur yağdı, yıkadı. Yağmur yağmadan önce geleceksin buraya, hele yazın geleceksin, şu ağaçların rengi değişiyor. Şu güzelim çamların rengi değişiyor.
- ▶ **R:** Tozdan, şeyden.
- ▶ **E 1:** Tozdan, pislikten. Hani buraya gündüz gelmenizin hiç bir anlamı yok, gece geleceksiniz, göz gözü görmüyor. Foça'dan çıkan insanlar, Yeni Foça'ya gelmiyor.

- ▶ **2. Erkek:** Ya Şimdi burda badem ağaçları hiç kalmadı.
- ▶ **Kadın:** Badem ağacı.
- ▶ **2. Erkek:** Badem ağacı
- ▶ **Kadın:** Şu yeŐil ağla olanlar değil mi?
- ▶ **2 .Erkek:** Tabi ağla olanlar, yemiŐ desen toplayamayoz, zeytinler desen öle, tam iek zamanı o toz bi geliyor inanın elli kilo verecek ağaçta ya hiç yok ya beş kilo var.
- ▶ **1. Erkek -** Zeytin toplama zamanı gidiyoruz ağaca böyle, bu vaziyette gidiyoruz, akşam herkes birbirine gülüyor, simsiyah.

- ▶ **R:** Hayvancılık nasıl var mı?
- ▶ **2. Erkek:** Var.
- ▶ **R:** Onda bir şey var mı?
- ▶ **2. Erkek:** İşte hayvanlarımız düşük yapıyor, koyun keçi düşük yapıyor, orda bir oraya yakın bir yerde keçiler var. Adam bu sene yüz tane keçiden yirmi tane oğlak alamadı.

Kulfal- Çanakkale

- ▶ **R:** Peki bahçelerinize falan işte, sizin var mı bahçeniz?
- ▶ **Kişi 1:** Yapıyoruz, domateslerin üstü *benek benek* oluyor diyorum ya. Mesela baklayı ekiyoruz, samsağı ekiyoruz, marul ekiyoruz. Sarımsakların yaprakları sararıyor.
- ▶ **R:** Termikten önce nasıldı?
- ▶ **Kişi 1:** Olmuyodu yani, böyle değildi.
- ▶ **R:** Ha daha verimliydi.
- ▶ **Kişi 1:** Bi tane de soğanın yaprakları var, onlar da yuvarlak, yuvarlak; benek benek oluyor, ondan sonra şey yapıyo, aşılannmış gibi değışiyo yaprakları, sararıyor.

- ▶ **Kişi 1:** Burda 8-10 sene öncesine kadar biz domates biber patlıcan ekiyorduk. İşte dedim ya Bayramiç'in elması meşhur elma ağacı var gidiyo, Yenice biber ekiyo kapy biberi, Yenice'nin kapy biberi meşhur. Ama burda mesela Çanın ektiği bi şey yok yani.
- ▶ **R:** Acı biberi duyduk biz.
- ▶ **Kişi 1:** Onu ben söyledim ya bugün. Acı biber işte yeni yeni. Geçen sene bu sene işte bir iki senedir hazırlanmaya başladı. Bi de ovaya su verince karşıda bi tane karı kocanın göleti oldu. Oraya kapalı sistem su verince bibere yüklendiler. Ki bunun zararlarını iki üç sene sonra görecekler. İlk sene aldıkları verimi alamıyacaklar. Geçen sene şimdi bu tarlalar ilk sulama olduğu için verimler yüksek oluyo. Bi de daha tam etki göstermiyo. Şimdi bu sene 3 ton aldıysa verimi seneye 2buçuğa düşecek, ondan sonra işte 1buçuğa düşecek. Ha tabi bu toprağın etkisinden de kaynaklanacak ama termik santralin etkisi, bu işte yağmur yağdığında kül külün çökmesi, sebzenin üzerine çöküyo. Bunu koruması için ilaç atması gerekiyo ki koruyamıyo. Sebze de domateste leke olduğu zaman hangimiz alıyo, hiçbirimiz almıyo.
- ▶ Biberin üzerinde ufak bi leke olduğu zaman kimse almıyo yani. Ki bizim üretim zor. Burda genelde insanlar hayvancılık yapıyolar. Samanı dışardan getiriyolar. Neden? Olmuyo. Mesela samandan girelim, buğdayı ekiyo tamam tohumu ekiyo belli bi kazanç oluyo ama mahsul çok aşırı derecede büyümüyo. Büyümediği için saman çıkmıyo, dönümüne beş tane saman alıyo. Dışardan getiriyoy hayvanına dışardan veriyoy. Yani mısır sıracını dışardan getiriyoy. Neden? Yapıyo adam dönümüne 10 ton alması gerekiyorken adam 8ton alıyo, 7 ton alıyo. Ki bunlar kesinlikle de termik santralin etkisi vardır yani. Özellikle bu ova kısmında olduğunu düşünüyorum.

Sarıseki- İskenderun

- ▶ **R:** Nasıldı peki sizin veriminizi etkiledi mi termik santral?
- ▶ **Kişi 2:** Çok güzeldi ama hiç olmaz oldu. Ektiğim de bir işe yaramıyor ki!
- ▶ **R:** Ne ekiyordunuz?
- ▶ **Kişi 2:** Patatesimizde ekiyordum, fasulye ekiyordum, mısırımızı ekiyorduk mesela domates biber hepsini kendimiz yetiştirip kendimiz yiyorduk ve de hale 7 -8 tonluk kiraz yollayan insanlardık
- ▶ **Kişi 2:** Bitti. Her şey bitti elma dâhil.

Balıkçılık

- ▶ **R:** Balık çeşitleri azaldı mı?
- ▶ **Kişi 2:** Evet, balık çeşitleri azaldı. Belli bir süreden sonra hiç çıkmıyor. Kızıldeniz'den gelen bir balık var.
- ▶ **R:** Adı nedir?
- ▶ **Kişi 2:** Kırmızı mercan diyoruz biz ona. Kırmızı mercan balık geldi Kızıldeniz'den, o da sıcak sudan dolayı. Çünkü her termik santral bizim Körfezimizi 1 derece veya 2 derece ısıtıyor. Bu da balığa ciddi anlamda zarar veriyor. Balık açığa gidiyor.
- ▶ **R:** Peki ama bize şunu söyleyebilir misiniz? Mesela termik santralden önce bizim bölgemizde şu balıklar çıkıyordu, artık o çeşitlere ulaşamıyoruz. Şu balıklar artık çıkmıyor gibi bir şey söyleyebilir misiniz?
- ▶ **Kişi 2:** Yani şöyle, balıkların her türlüünden çıkıyor ama çok az.
- ▶ **R:** Mesela burada en çok çıkan hangi balık?
- ▶ **Kişi 2:** Gümüş balığı çıkardı, makolaria diğer adıyla. Barbun çıkar burada. Eee ondan sonra çupra olur. Bu balıkların çoğu tükeniyor yavaş yavaş. Tükeniyor maalesef.

- ▶ **R:** Mesela bize bir rakam verecek olsanız, eee işte önceden şu kadar alıyorduk şimdi şu kadar alıyoruz diyebilir miyiz?
- ▶ **Kişi 2:** Yani tonaj olarak söyleyemem ama ciddi anlamda bir eksiklik var. Ciddi anlamda bir etki var.
- ▶ **R:** Yüzdeye vurabilirsek
- ▶ **Kişi 2:** Yani %60
- ▶ **R:** Azalma var.
- ▶ **Kişi 2:** Azalma var. Etki var, %60 etki var. Karides konusunda biraz çoğalma var. Karides ısıyı sevdiği için karides konusunda biraz çoğalma var.

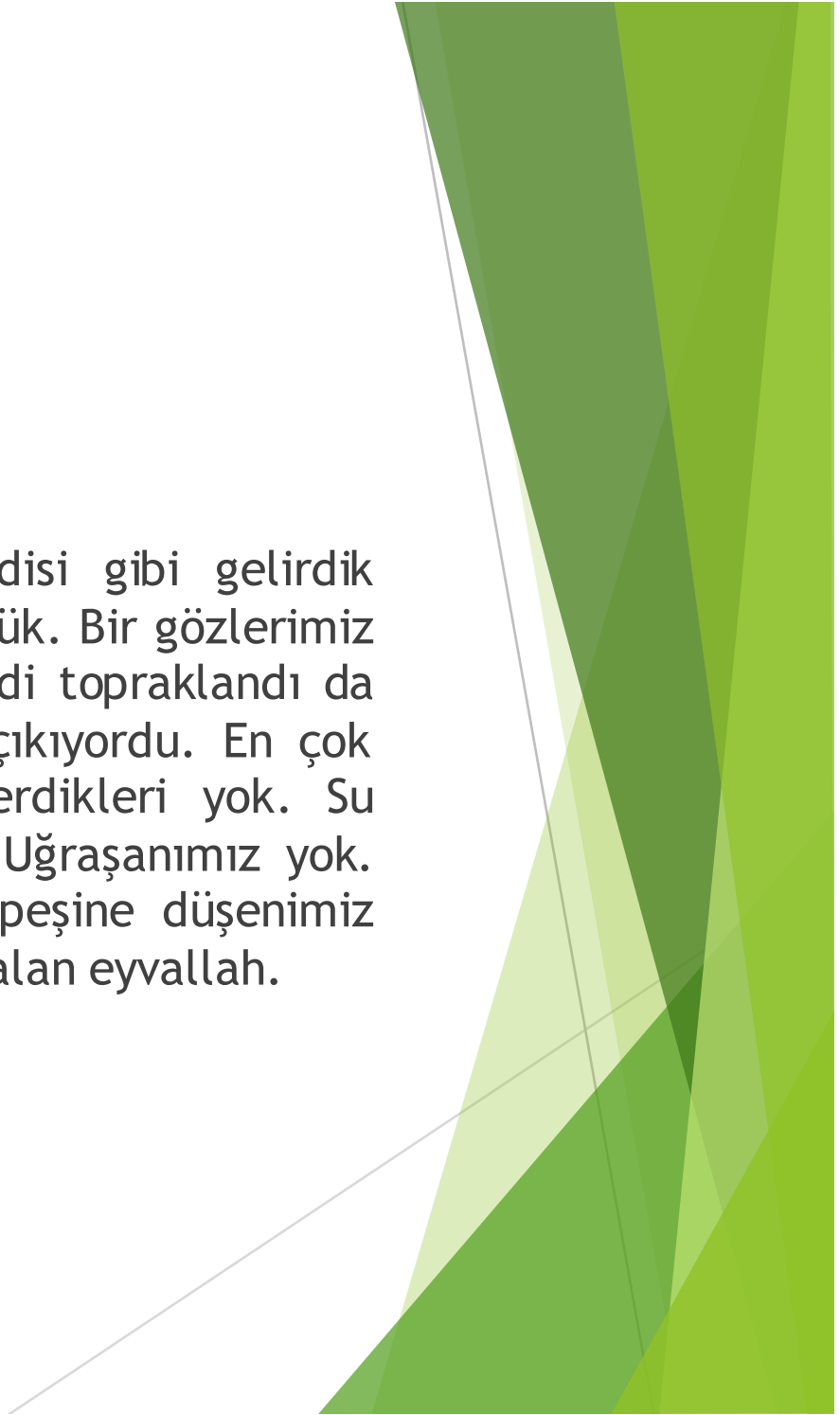
- ▶ **R:** Peki balık çeşitlerinde farklılaşma oldu mu? Yoksa hani tükenen oldu mu?
- ▶ **Kişi 2:** Tabii. Bakın ben size söyleyeyim: Ben, dört ay, Yazıcı termik santrali kurulurken dört ay orada çalıştım. Denizdeydim yani. Hem takip ettim, hem de İstanbul firması vardı. İnanın o yapılan hafriyatla ben bizzat bulundum. Çıkan balıklar, şöyle söyleyeyim, o karagöz dediğimiz kaya balığının küçüğü inanın var ya onlardan eser olmayacak. Hepsi ölecek gidecek bunların. Her gün de azalıyor yani gün geçtikçe de azalıyor n'apacağız bilmiyorum.
- ▶ **R:** Peki suyun ısınmasıyla kızıl mercan mı demıştiniz balık çeşidi herhalde burada...
- ▶ **Kişi 2:** Şimdi zaten şöyle söyleyeyim bakın burada bizim gümüş balığımız, barbunumuz, dil balığımız ve karidesimiz... Bunlar her sezon, her mevsim, her sezonun başladığından sonuna kadar, istatistikler, dediğim gibi TÜİK'le biz devamlı yazıyoruz, azalıyor. Ve gittikçe azalıyor ve şöyle bir durum var, aslında büyük tehlike bu termik santrallerin suyu değiştirirken baskın balık türleri Arap yarımadasından hep körfezimize geliyor diğer balıklara da zarar veriyor. Yani suyun ekolojik dengesinin bozulmasından kaynaklanıyor. Yani su sıcaklığı gittikçe değişiyor. Termikler de çalıştığı sürece inanın söylemek istemiyorum on sene sonrasını düşünemiyorum. İnanın çoğu balıkçımız var ya sözde çalışıyor gibi görünecek ama maalesef verim alamayacak. Ha belli bir durum var gittikçe de kötüye gidiyor.

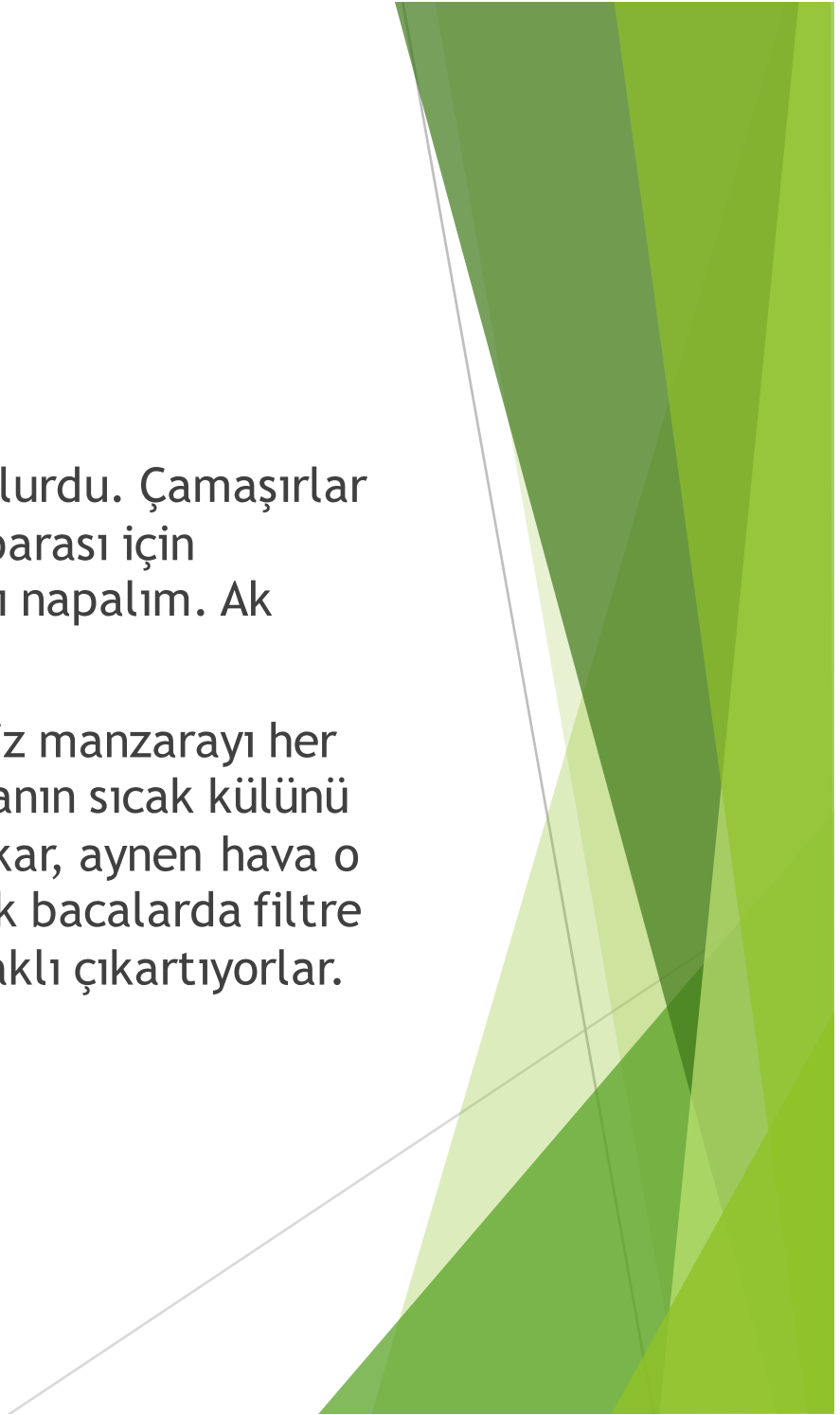
Ekolojik Problemler

Baca Külü

- **Ayhan:** Şimdi zaten bu konuyla ilgili en büyük sıkıntı 1990'lı yıllar döneminde oldu. Baca gazı sistemleri yani kül tutma sistemleri 2003-2004 yıllarında yapıldı. Hani sistem olarak elektro manyetik dalga ile, titreşimle toz blokunu tutuyor, aşağıya çökertmesi yapıyor zaten. Ama mesela bir baca gazı arıtma sistemleri yapılmadı, sulu dediğimiz sistem yapılmadı. Maliyetinin yüksek olduğu gerekçesi ile yapılmadı, işte özerkleşme olgusundaki yani Kütahya'ya ait bir kazanç ve yatırım düşüncesi benimsenmiş olsaydı, burada bacadan çıkan gazın toz oranı tamamen ve tamamen engellenirdi.

-
- ▶ **A:** Külden nasıl etkileniyordunuz?
  - ▶ **Leyla:** tarlaya giderdik biz. Kl kedisi gibi gelirdik akşam eve. Birbirimize bakar glrdk. Bir gözlerimiz görünüyor bütün simsiyah geliriz. Şimdi topraklandı da öyle açıldı evlerin n bastık mı iz çıkıyordu. En çok burayı etkiliyor. Buraya bir Şey verdikleri yok. Su buradan gidiyor. Kl biz yutuyoruz. UęraŐanımız yok. Kycek çıkıp da muhtarın arkasında peŐine dŐenimiz yok. Muhtarlarda gevŐek Şimdi. Parayı alan eyvallah.

-
- ▶ **Naciye:** Tozlar gelir evin önü kapkara olurdu. Çamaşırlar kararırđı. Geceleri çok gelirdi. Ekmek parası için katlanıyorduk. Silkeliyorduk çamaşırları napalım. Ak kara giyerdik. Katlanıyorduk.
  - ▶ **Behiye:** Sen şuradan bizim seyrettiğimiz manzarayı her gün görsen içler acısı. Bazen böyle sobanın sıcak külünü alırsın kokar ya nasıl kokusu genzini yakar, aynen hava o şekilde kokuyor. Çok şikayette bulunduk bacalarda filtre yok ama onlar bir şekilde kendilerini haklı çıkartıyorlar.

- **Mehmet:** Sonuçta kül yani zararlı. Adam camını açamıyor evini havalandıramıyor. Açtığı zaman evine kül giriyor. Yoncalı desen öyle. Hatta bir zamanlar şimdi bizim elektro filtreler yeni yapıldı. Elektro filtre devreye giriyor ama bazen kısa devre olunca elektro filtre devreden çıkar. Bizim tablocu görmemiş onu yani çıktığını görmemiş. Yeni de yapıldı. Bacaya bakıyorsun mesela kül çıkmayınca grup stop derdik, devre dışı olmuş derdik. Halbuki elektro filtreler yapıldı hiç dışarı kül çıkıyor. Bir gün telefon geldi Yoncalı'dan, aramışlar santrali. Kim var yetkili vardiya amiri cumartesi Pazar mıydı neydi. Dediler ya seni biri arıyor, Açtım buyur kardeşim. Ben buraya tatile geldim kardeşim kül yemeye gelmedim. Sen dedim kimsin , nereye geldin, Yoncalı'ya. Gelmeseydin dedim ya . Şu bacaların halini ben videoya çekiyorum şu anda dedi. Bizim bacadan bir şey çıkmaz kardeşim dedim. Ben de öbür telefonu açtım aradım, adam duyacak bir taraftan da diğer yerden konuşuyorum, şu elektro filtreleri kontrol edin dedim. Hakikaten elektro filtre devreden çıkmış. Tablocular da görmemiş. Aslında en ufak bir pompa dahi devre dışı olduğu zaman hem sesli hem ışıklı sinyal yanar tabloda elektro filtre devre dışı oldu der. Bir de alarm verir yani. O nasılsa uyumuş mu görmemiş mi ne. Bir baktım gerçekten çıkmış. Görmemiş Bizimde Yoncalı'da oturan bir arkadaş var Mustafa. Mustafa dedim senin çocukları ara, hanımı aradı kül geliyor mu diye her tarafımız simsiyah oldu dedi. Kül dediğimiz katı bir kül değil. Un beyaz , bu siyah. Çünkü değirmenle öğütülüyor bunlar elekten geçirilir un şeklinde . Havayla beraber üfletilir ,hem hava verilir hem kömür verilir öbür türlü yanmaz yani.

- **Ayhan:** Şu anda yani bu özelleŐtirmede, artık ekolojik dengeye, insan sağlığına verilen değerin nasıl olacağını siz mütalaa edin, yani kesinlikle onun da dikkate alınamayacağı aşıkâr, gün gibi aşıkâr. 10 senelik bir süre vardı, baca gazı işte kül tutucuları dediğimiz sistemde herhalde bir 4 senesi, 5 senesi bitti bunun 6 senesi bitti, geriye kaldı 4 sene. 4 sene sonra o bacalardan yine kurum akacak. Çünkü baca gazı sistemi kurulmadı. Sisteminin kurulması lazımdı. Bu belki de sözleşme gereği olarak satım noktasında Őerh düşölmüş bir uygulanması gereken unsurdu, o bile uygulanmadı, yani 2013-2015, 2 yıl dolu dolu bitti, 3. yıldan artık başladı, hala daha yapılmadı. Mevcut olan sistem baca gazı 16 milyon euro'ya yapılmıştı o dönemde devletin elindeyken, şimdi bunu bu firmanın yapabileceğini hiç zannetmiyorum. Çünkü devlete olan ödemesi gereken ücretini ödemiyor, yani bırakın adam kendisinin üretim için olan Őeyini.

- **Çanakkale 1:** 10 sene de olmadı termiğın ilk kurulduğu sene 15-20 koyun bakıyorum orada su yok orada benim.10 metrekare bir yer, hava yağacak yani o akşam tenekeyi koyuverdim sabahleyin bana bir teneke su biriksin. Sabahleyin bir de vardım hava yağmış oh dedim bir teneke su dolmuş dedim bir de tenekeyi kaldırdım kuzuların önüne dökeceğim, tenekenin yarısına kadar su yarısına kadar kül dolmuş. Anam dedim bir an içim cız dedi. Valla tamam dedim, biz bitmişiz.

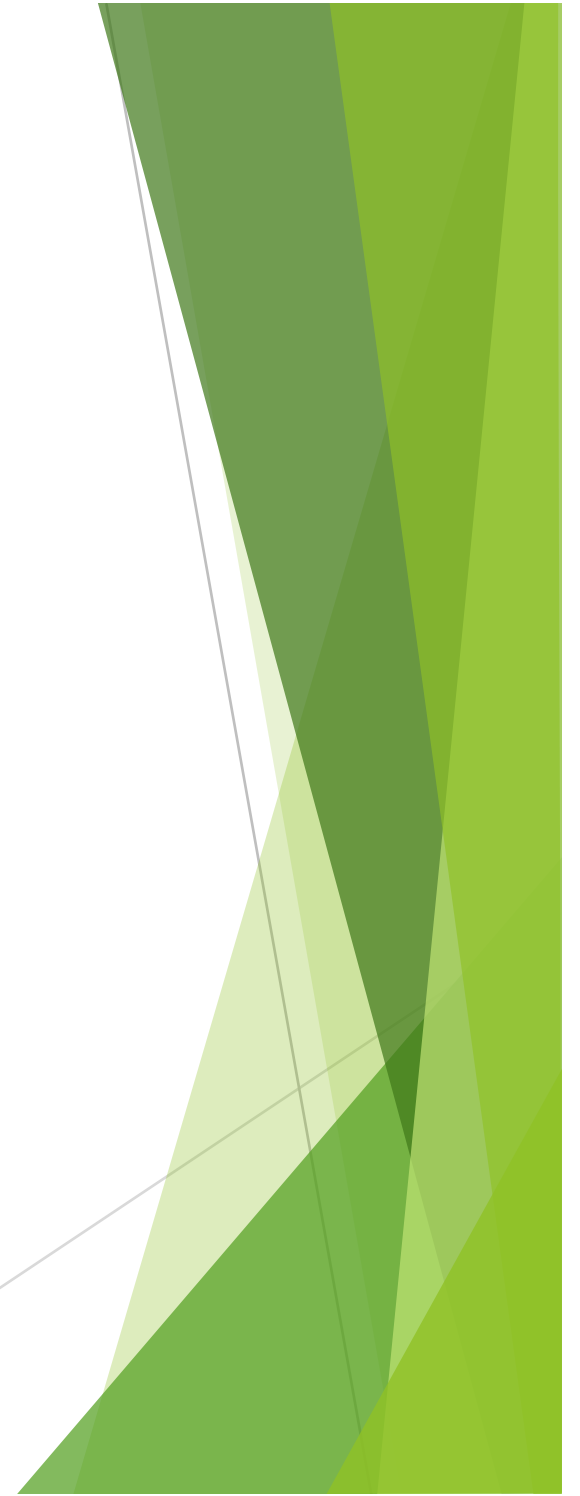
- ▶ **İskenderun 1:** Nasıl deyim, çamaşır dediniz. amaşırımız şöyle; yazın kömür sahasından kalkan tozlar esinti ile birlikte gelirse, amaşırlarımız yakın olan evler bir mahalle etkileniyor. Diğerleri o kadar değil. Yani zamanında sereceksin. Eğer denizden esinti varsa o mahalledekiler sermiyor. Bu sene yaz günü, ağustos eylül ayındaydı. Arkadaş salça yapmış, kömür sahasına yüz metre yok evi.
- ▶ **İskenderun 2:** O kişinin, biber salçası yaparız, yaz gelince biz burada, damlara sereriz kurutmak için. Kadın akşamlayın seriyor sabah karıştırmak için çıkıyor kine kırmızı salçanın üzeri, kömür tozunu resmen dökmüşün gibi

Kül Dağı - Kül Havuzu

- ▶ **Hayriye:** O gün bizim hiç haberimiz yok. Gece olmuş. Sabah anons oldu. Herkesin bahçeleri eğer sabah olsaymış insanlar orada havyan otlatıyor tarlalarda insanlar. Külden bahçeler mahvoldu.
- ▶ **Mehmet:** Ya şimdi tabi haliyle çevreye zararı var ama burası bizim eski santral olduğu için mesela biz sonradan dediğim gibi daha önceden dedim ya sulu sistem yaptılar. Sulu sistemde problem yoktu. Fakat bizim yapılan baraj... Eskiden biz dağa atıyorduk.

- ▶ **Hayri:** Mesela yani işte kül dağı mahiyetinde külün biriktiği yer suyla taşıma sistemi şekliyle yapalım dedi, belki mühendislik bir hata, belki sıkıntılı dönemde dağı yıkıldı. Araziler tamamen verimsiz hale geldi.
- ▶ **Hüseyin:** Biz orada kendimiz bir baraj yapmıştık. Sulu sistemli kül barajı. Tabi barajı dış tesisata bakan ustalar falan yaptı. Taşlar ,kayalar falan dozer ,kepçe, kamyon çok. Biz yığdık yığdık baraj yaptık. Tabi onun bir hesabı kitabı yok bizde. Kendimize göre hani çocukken ot falan koyarsın havuz yaparsın ya. Bir sene kadar doldu bu. Bir sene sonra bir patladı. Kınık'ta derede Ne ağaç kaldı ne bir şey kalmadı. Gündüz patlasaydı bu baraj oradaki köylünün hepsi ölürdü giderdi. Ta Ilıca yoluna kadar hiç bir şey kalmadı. Bütün ağaçlar ne varsa götürmüş.

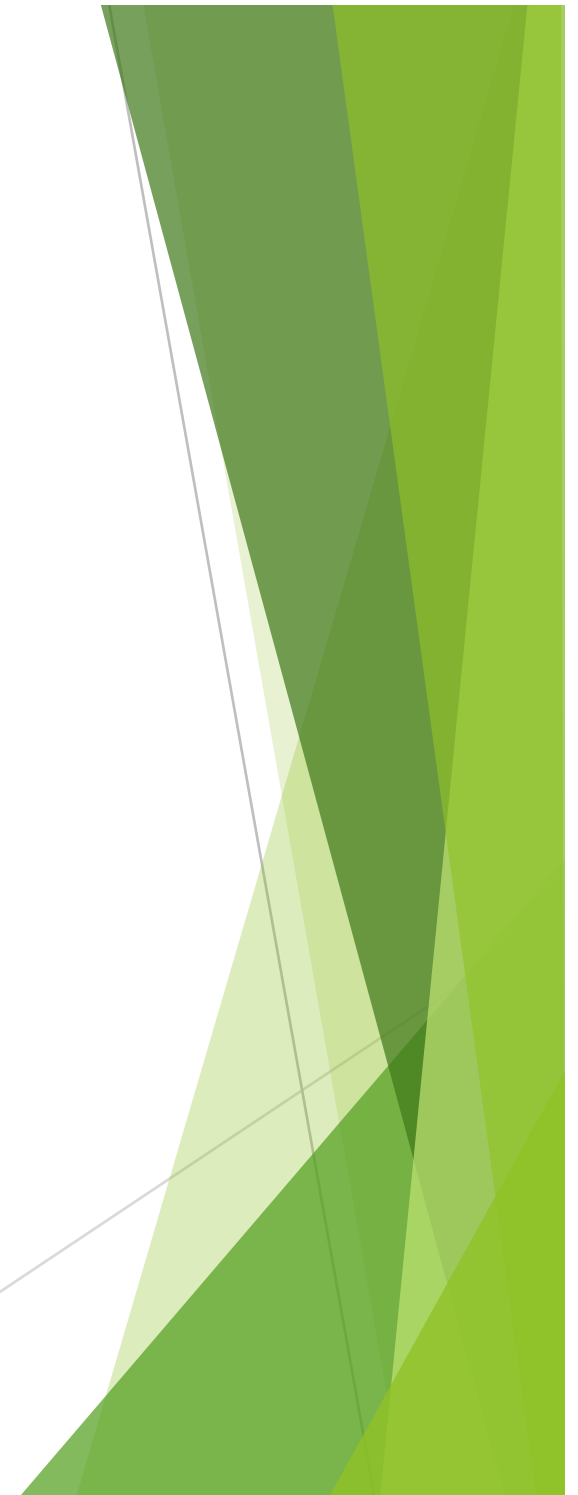
Dereköy- Çanakkale

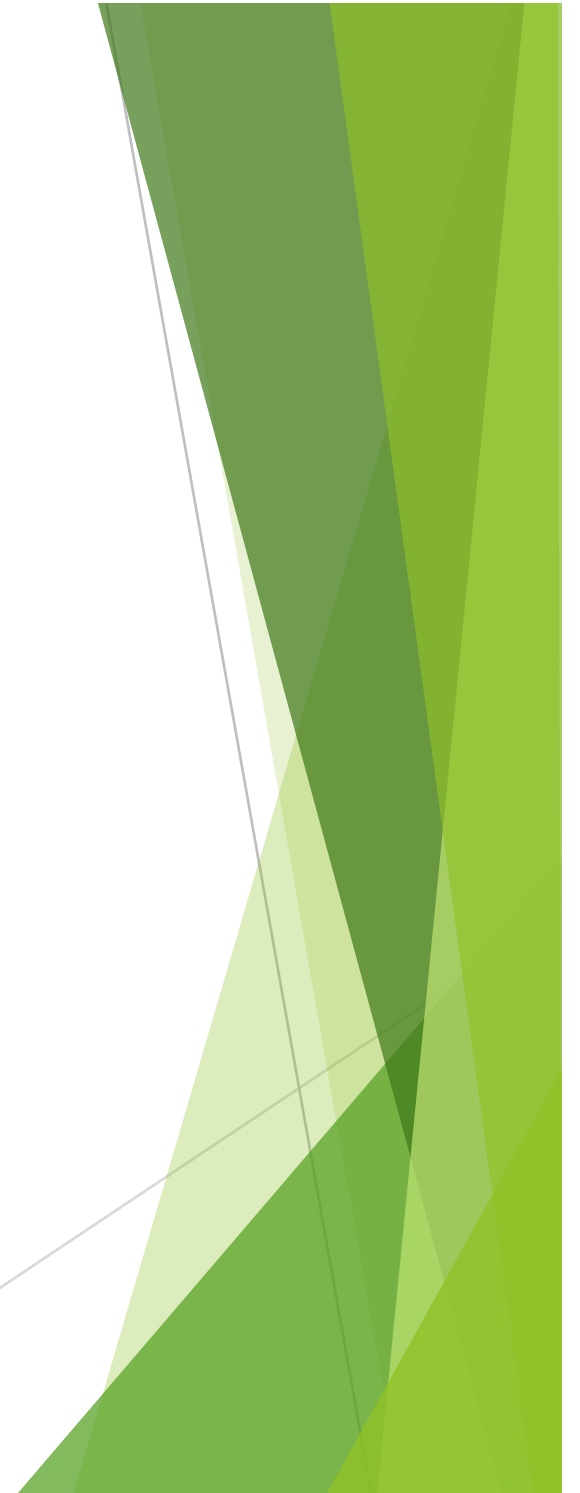

Karlıköy ve Kulfal - Çanakkale

Bergamen

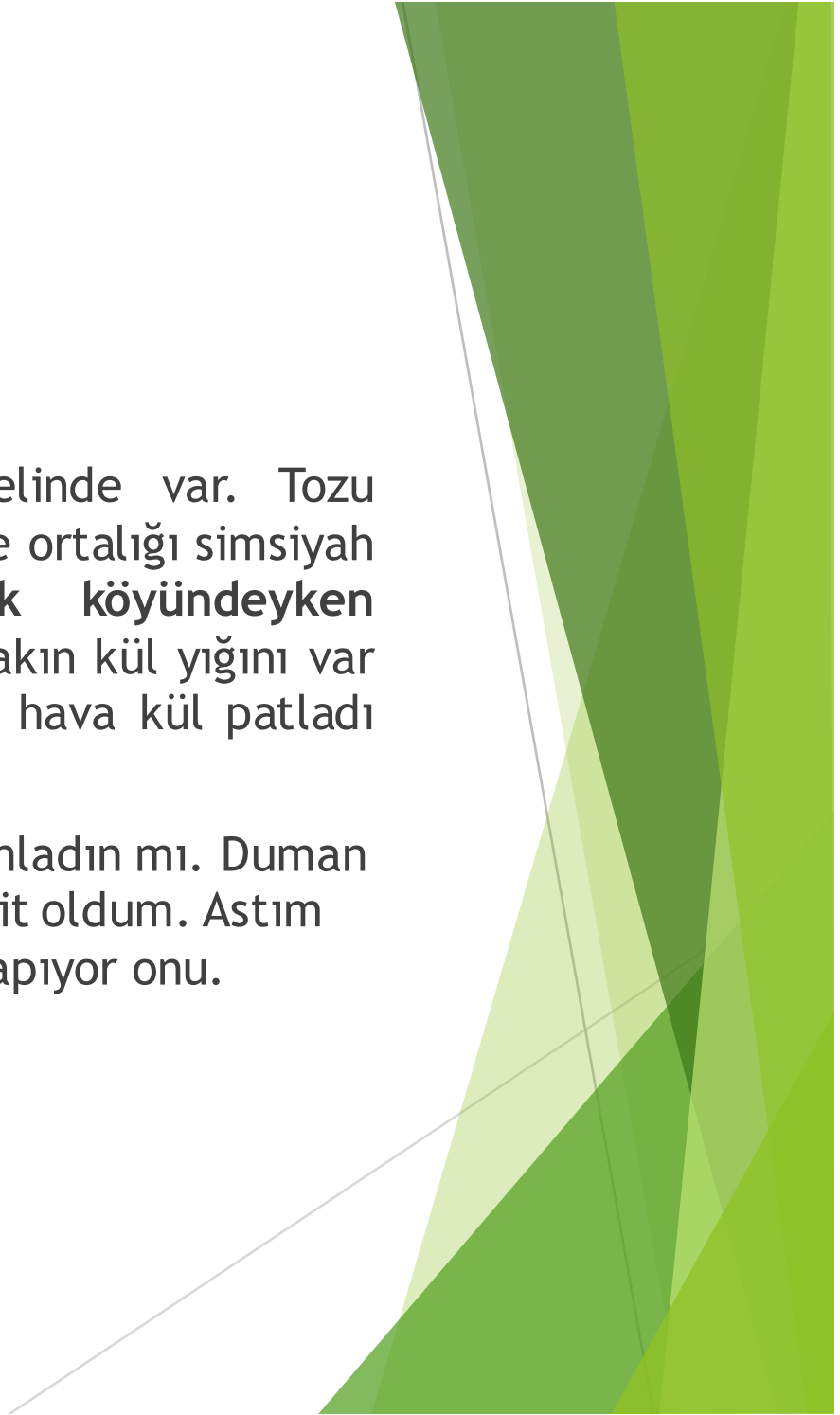

Sağlık

- **Behiye:** İşletmenin içinden geliyor su. Kaynak orada içeride , su içeriden geliyor. **Size kullanılmış suyu mu gönderiyorlar?** Yağ geliyor yani makinelerin yağı mı bilmiyorum. Her zaman olmuyor ama zaten gelen su da beyaz geliyor süt gibi. Evdeki sularımız bizim içilmiyor. Biz çeşmeden getiriyoruz içme suyumuzu. **Neden içemiyorsunuz?** Temiz çıkmadı içemiyoruz. İçmeye uygun değil yani. **Peki bu sizin kanaatiniz mi yoksa bir test yapıldı mı ?** 6 ayda bir gelip sulardan numune alarak test yapıyorlar. Klor atılmazsa suların içine kullanılamaz. Kimyasal madde falan karışıyor mu karışmıyor mu bilmiyorum. **Acaba sadece burası daha yakın diye mi buraya geliyorlar.** Yok her yerden alıyorlar diye biliyorum.

- ▶ **Sultan:** Eskiden pisliği de çok geliyordu. Bahçeler zift oluyordu. Asitli su geliyor her Őeyimize zarar su. Toprağımıza bile zarar. Biz bilmiyoruz. Bizim köyümüzde kanserden ölen ölene. Biberler öylece hiç toplamadan buruŐuyor.
- ▶ **Selime:** Bizim köyümüzde yaŐlı yok.
- ▶ **Sultan:** 60'a varmadan luyorlar. Akciğer kanseri oluyorlar. Külden dolayı. İŐçilerden de öldü köyde yaŐayanlardan da. Kl basan köy burası.

-
-
- ▶ **Fatıma:** Bende de astım var. Genelinde var. Tozu rahatsız ediyor çünkü .Bir gün süpürme ortalığı simsiyah kül çöküyor her tarafa. **Elmacık köyüneyken etkilenme var mıydı?** Orası da küle yakın kül yığını var görmüşsünüzdür. Bazen böyle gri olur hava kül patladı falan derler. Çok kötü oluyor.
  - ▶ **Vesile:** Yavrum biz köylüüz ya körüz anladın mı. Duman zehirliyorsa da bilmiyoruz. Noldu bronşit oldum. Astım oldum. Biz bunu biliyoruz, belki de o yapıyor onu.

- ▶ **Mezarlık, Mustafa:** Hepsinde ciğer rahatsızlığı var. Akciğer. Ciğer tozdan dolayı bitmiş yani dolmuş. Kanser oldu mu adam zaten çok gitmiyor. 22 tane kanserden ölen kişi var. Abi biraz önce konuştuğumuz çocuk vardı ya onun dedesi de kanserden öldü.

- ▶ **İzmir 1:** Horozgediği falan çok etkileniyo, en fazla etkilenen köy.
- ▶ **İzmir 2:** Yakın ya.
- ▶ **R:** Oranın nüfusu ne kadar acaba?
- ▶ **İzmir 2:** orda artık iyice azaldı, her hafta birileri gidiyo, göç ediyo.
- ▶ **İzmir 2:** Kaçıyolar, göç ediyolar.
- ▶ **İzmir 2:** Çoğu kanser zaten.

- **İzmir 1:** 30 yıldan beri hepsi kanserden gitti. Bizde normal bir ölüm yok . Normal hiç bir ölüm olmadı. Eceliyle kimse ölmedi, hep kanser , kanser. Başka bir ölüm yok.

- ▶ **R:** Peki termik santralden sonra?
- ▶ **İskenderun 1:** Termik santralden sonra da bütün böyle kronik hastalıklar meydana çıkmaya başladı. Grip oluyorsun geçmiyor, astım oluyorsun geçmiyor.
- ▶ **R:** Doktor bir teşhis koyuyor mu? Diyor mu şundan dolayı diye?
- ▶ **İskenderun 1:** Doktorlarımız diyor bu termik santraller burada olduğu sürece, artık hiç iyileşmezsiniz diyor.
- ▶ **R:** Ya... Onu diyorlar yani.
- ▶ **İskenderun 1:** Hiç kesinlikle iyileşmeyeceksiniz diyorlar. Bizim daha önceki doktorlarımız da kurulmadan önce bizimle birlikte eylemdelerdi, şimdikiler de aynısını söylüyorlar. Kanser vakaları arttı.
- ▶ **R:** Ne kanseri?
- ▶ **İskenderun 1:** Akciğer kanseri. Genellikle; akciğer, mide, gırtlak, meme kanseri var. Ben on beş yıldır meme kanseriyim.
- ▶ **R:** Öyle mi geçmiş olsun.

- ▶ **İskenderun 1:** Sol göğüsüm alındı, ameliyat oldum. Elli metrekare içerisinde üç kişiyiz, üç kişiydik deyim. İki yıl içerisinde arkadaşımı, kapı bir komşumu, burayla şu karşı oturak kadar, komşumu iki yıl içerisinde meme kanserinden kaybettik kışın. İki yıl sürdü onun hasta olup gitmesi
- ▶ **R:** Allah rahmet eylesin.
- ▶ **İskenderun 1:** Komşumun bir tanesi de yine aynı şekilde diyorum ya elli metre kare içerisinde üç kişiyiz meme kanserinde. Bu gittikçe arttı, şuan sarı seki de doktorlar gelip ciddi bir araştırma, ciddi bir sağlık taraması yapsalar, inanır mısınız %50 si kanser çıkar. Ölenler kalp krizinden, birinci kalp krizinden ölüyorlar, ikincisi kanserden ölüyorlar. Normal ölen yok. Yaşlanıp da ölenler çok nadir. Sarı Seki'nin kaderi midir nedir bilmiyorum, daha önce burada gübre fabrikası açılmıştı, asit fabrikası var, o zaman asit fabrikasında çalışan işçiler, şuan onlar emekli olabilenler emekliliğini iki yıl yaşayamadılar. Onların hiçbiri yok şuanda.

- ▶ **R:** Peki ne gibi hastalıklar var?
- ▶ **İskenderun 1:** Bizde kanser var.
- ▶ **R:** Ne kanseri?
- ▶ **İskenderun 1:** Akciğer kanseri, göğüs kanseri, gırtlak kanserinden ölen arkadaşlarımız oldu. Genelde kalp hastalığı... Bunların ikisi çok yani. Yaygın. Hele hele zaten ağır bastığı için bu diz hastalığı dediğimiz bir hastalık daha var. O da bu havanın ağır olmasından geliyor. Süzülmemiş bir hava nolacak temiz bir hava solumuyor. Her gün mesela sabahleyin kalk, boğazların yanıyor. Bu boğazların yanar. Özellikle Sarıseke'de. Diyeceksin gene ya İskenderunlular etkilenmiyor, ben görürüm üç beş sene sonra onları

- ▶ **Çanakkale 1:** Benim kendi köyümde 500 kişi yaşarken şu anda 230 kişi var. ve hastalıkların %80'i kanser.
- ▶ **R:** Hımm. Daha çok ne kanseri mesela?
- ▶ **Çanakkale 1:** Daha çok gırtlak var bir de akciğer var.
- ▶ **K1:** Mesela alerjik durumlar falan var mı sizde de?
- ▶ **R:** Tabi var, tabi . Tabi tabi.

Bilgi Edinme Hakkı

- **Çanakkale 1:** Yok, yok. Böyle bir bilgilendirme yok. Yani gelip de böyle bir detaylı anlatım yok yani açıkçası. Heee kulaktan duyma "yok işte bu termik santral zarar vermeyecekmiş, çevre dostuymuş" falan filan. Böyle bir söylenti gelip geçti ama haa gelip bir aydınlatma, böyle bir konferans gibi bir şey yok yani. Öyle bir düzenleme yok yani.

- ▶ **R:** Peki size buralar kurulurken bir bilgi verdiler mi? Bakın buraya termik santral kuruyoruz böyle bir şey, böyle bir şey...
- ▶ **Çanakkale 1:** Bize zararsız dediler.

İşçi Hakkı

- ▶ Özelleştirme - İşten çıkarma
- ▶ **Toplu bir şey yapıldı mı mesela? Toplu eylem yapıldı bu yüzden insanlar çıkarıldı. Gözleme yaptık diyen ablalar vardı siz o eylemde bulundunuz mu?** Hayır ben o eyleme gitmedim ama ilk işçiler çıkarıldığında tepki gösterelim diye gittim 1 defa katıldım ben de ama oradaki eyleme eşim de muhtar olduğu için katılmadım. Oradakileri de sürekli uyardı doğru bir şey değil yaptığınız bırakın diye. Onların orada yapması hataydı zaten. İşletme sahası içinde değil de dışında yapmışlar. Boşu boşuna 13 gün beklediler. Yazık ettiler yani. Çıkarılan 18 kişiydi. 18 kişinin peşinden 700 kişiyi falan çıkardılar. Bir de sabıkalı gibi çıkarttılar, suçlu gibi işten çıkardılar. İşten 25.maddeden dolayı çıkarıldılar. Karşılarına çıkıyor her yerde. Herkesin çıkış kağıdı Ankara'dan geldi. 25.madde eylemle ilgili galiba. Sadece burası değil farklı yerlerde de bu maddeyi dikkate alıyorlarmış.

- ▶ **Mahmut:** Şimdi oradaki köylülerin çok büyük zararı oldu. **700 kişiyi işten çıkardılar.** Ben dedim bak o çocuklar 60 kişi var orada benim vardiyamı düşün tablocu gözlemci ustabaşı vs. 60 kişi falandır, geriye kalan 70 kişi düz işçi. 20 seneden beri çalışan adamları var emekli olanları var. Ama müteahhit elemanı onlar da bizim sorumluluğumuzda ama çoğu işleri teknik olarak yaparlardı. Bir şey tarif edersen bunu yap derdin yapardı. İş öğrendiler 20 seneden beri. Ama dediğim gibi adam çık diyecek gir diyecek. 80 öncesi nasıl 80 sonrası nasıldı.80 öncesi bizim sözleşmemizde vardı. 17 .madde, bir işçi kavga eder, tesisata bilerek zarar verir, cinayet işler, hırsızlık yapar , cinayet işler vs. o maddelerin içine girdiğin zaman işveren o kişiyi işten atabilir diyordu. Sonra değişti o madde. En kötü madde o idi. Devlet bunu yaptı mı yapmadı mı devlet babalığından dolayı ama bu madde vardı., değişti. 1980'den sonra sözleşmede diyor ki; her ay işveren sendikayla danışıp yani oturup 49 kişiyi işten çıkarabilir diyor. Herhangi bir suç işlemeye falan gerekmiyor. Keyfi çıkarabilir. Altındaki paragrafta da devam ediyor ancak çok acil durumlarda işveren çıkarılacak kişileri sendikaya danışmadan da işçileri kendisi belirleyebilir diyordu. İlk madde de yanına koyuyor ikinci madde de böyle. Burada kelime oyunu var işte sendikayı 2.pargrafta devre dışı bırakıyor. İşverene der ki acil kardeşim der sendikaya danışsa bu benim adamım veya bu benim partiden diyecek öbür garibin başı yanacak icabında.

- **Kardeşleri de termik santralde mi çalışıyordu?** Kardeşi de orada çalışıyordu , 2 tanesi çalışıyor,2 tanesi hala alışıyor. Onlar termik santraldeydi. Bizimkiler işletmedendi zaten genelini işletmeden çıkardılar. Ama zaten o eylemde kırmalar, yağmalar falan yüz okuma cihazlarını sökmüşler. **Başkaninkileri de çıkarmışlar galiba?** Evet, başkaninkiler de çıkarıldı. Seyitömer'den de çok oldu. Seyitömer'dekilerin çoğu Bozüyük'e gitti, İstanbul'a İzmir'e gitti. Resmen yavaş yavaş Kütahya'yı kaldıracaklar. Nüfus düştü belediye sayısının altına düştü. Herkes işsiz. Göç başladı.

- ▶ **Ömer:** On sene sonra gelirsen burda kimseyi bulamazsın.

Sonsöz

- **İskenderun 2:** Kandırıldık. Kandırıldığımızı da geç anladık. Ne zaman anladık? Bu lanet olasıca baca tütmeğe başlayınca. Keşke kökünden yıkılsa. Elektrik de olmasın eğer canımıza böyle kast edecekse bu. Her zaman değil bazı günler ne yapıyorlar bak. Bunun herhalde içinde ne olduğunu bilmiyorum ama bazı günler çok güzel hiç bişey yok. Çalıştığı halde artık toz tutucusu mu var? Filitresi mi var? Bişeyi var bunun? Herhalde bu üretimin maliyete yansıyor, bazı günler özellikle akşamdan sonra, gece saatlerinde, kapıya çıkamaz oluyoruz. Böyle bir çevre, böyle bir yaşam olmaz ya. İnan ki infial içindeyim ben.

Teşekkürler

